08 OCAK 1998

182017 SUUR V AT-Ü. Felsefe 4-Ks-

2894

108. "Karl Raimund Popper'de Şuur Problemi ve Ben Şuurunun Gelişimi", Nurten Gökalp, Erzurum 1988, III + 40 s. (Danışman: Doç.Dr. Abdulkuddüs Bingöl)

X Şuur

00747 *Rencontre islamo-chrétienne. Conscience musulmane et conscience chrétienne aux prises avec les défis du développement.* Carthage-Hammamet-Kairouan, Nov. 1974. Tunis: Univ. de Tunis, Centre d'études et de recherches économiques et sociales (Série Etudes islamiques, 5.)

-Hıristiyanlık
-İslâm

10 S KASIM 1993

KLM

Şuûr 107

Alusi, Ruhu'l-Meâni, I, 148.
DİA Ktp 297-211
ALU - R

الشعور

سعفان ، محمد أحمد إبراهيم . (١٧)

مقياس الشعور بالذنب : كراسة التعليمات / إعداد محمد أحمد إبراهيم سعفان . ــ القاهرة : دار النهضة العربية ، 1995 .

22 ص ؛ 24 سم .

«مع مقياس الشعور بالذنب : كراسة الأسئلة»

يشتمل على إرجاعات ببليوجرافية (ص 22)

و ١٩٣٥٨ ــ ١٩٣٥٩ ١٥٢,٤٤

Şuur

03 EYLÜL 2004

Şuûr

Razi, Tefsir, II, 204.

إشراف: محمود حمدى زقزوق, الموسوعة الاسلامية العامة,
القاهرة 1422/2001, ص. İSAM 85410.

Suur (Tevk)

الصحوة

لغةً: من الصحو، وهو ذهاب الغيم، وارتفاع النهار، وذهاب السُّكر، وترك الباطل. (كما فى اللسان)[1]

واصطلاحًا: اليقظة، تصيب الفرد أو الأمة، بعد سِنة وغفلة وتخلف وتراجع.

ويشيع إطلاقها - فى واقعنا المعاصر - على نزوع أمتنا إلى النهضة الإسلامية، بعد عصر التراجع الحضارى، الذى امتد تحت حكم العسكر المماليك والسلطنة العثمانية، وهى صحوة تجاهد على صعيدين، وفى جبهتين:

١- صعيد وجبهة التخلف الذاتى الموروث عن حقبة التراجع الحضارى.

٢- وصعيد وجبهة التحديات الغربية، التى تريد تهميش دور الأمة الإسلامية، وإلحاقها بالتبعية للغرب، ليتأبد استغلال الغرب وهيمنته على عالم الإسلام.

ووصف هذه الصحوة بالإسلامية، إنما يأتى تمييزًا لها عن مشاريع النهوض التى اختار أصحابها المذاهب والفلسفات الغربية مرجعية لدعوات النهوض ونماذج التحديث التى يبشرون بها - ليبرالية، أو اشتراكية أو قومية ..

فالصحوة الإسلامية: هى ذلك التيار العريض. المتعدد الفصائل والمستويات. الذى يسعى إلى تجديد الدين الإسلامى لتتجدد به دنيا المسلمين.

ولما كانت سُنّة الله سبحانه وتعالى فى مسارات الأمم والحضارات، هى سنة الدورات التى تتداول فيها الأمم والحضارات فترات وحقب التقدم والتراجع، والصعود والهبوط، والنهوض والركود، والحياة والموت، وهى السنة التى أشار إليها القرآن الكريم بقوله تعالى: ﴿**وتلك الأيام نداولها بين الناس وليعلم الله الذين آمنوا ويتخذ منكم شهداء والله لا يحب الظالمين**﴾ (آل عمران ١٤٠)، ﴿**وإن تتولوا يستبدل قوما غيركم ثم لا يكونوا أمثالكم**﴾ (محمد ٣٨)، ﴿**ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الأرض**﴾ (البقرة ٢٥١)، والتى بينها حديث رسول الله ﷺ، الذى قال فيه (**لا يلبث الجور بعدى إلا قليلا حتى يطلع، فكلما طلع من الجور شيء ذهب من العدل مثله، حتى يولد فى الجور من لم يعرف غيره، ثم يأتى الله تبارك وتعالى بالعدل، فكلما جاء من العدل شيء ذهب من الجور مثله، حتى يولد فى العدل من لا يعرف غيره**) (رواه أحمد).

MUSTAFA NAMIK ÇANKI BÜYÜK FELSEFE LÛGATI

Birinci Cilt 1954
CUMHURİYET MATBAASI İSTANBUL

25 OCAK 1991

bulunmak suretinde tarif olunmuştur. ile Mehmet efendi arasında oğulluk babalık gibi. Oğulluğu düşünmek babalığı düşünmeğe, babalığı düşünmek oğulluğu düşünmeğe bağlıdır. Ârazın kısımlarından izafet bundan ibarettir.) (Miz) — Burada izafet dahi denilen cihet, bu halde münasebet, eşya ve eşhastan birile diğeri arasındadır. Halbuki İngiliz mantıkçısı eşyadan veya bunların ifadesi olan kelime ve lâfızlardan birile kendilerinin vasıfları arasında münasebeti düşünmüştür. Evvelkine harici münasebet demek caiz ise buna da dahili münasebet demek uygun gelir. Tezavüf yukarda mizanül mekalin ibaresinden de anlaşıldığı gibi tıpkı izafet veçhile **relation** karşılığı olur. Bununla beraber buna izafet ve ötekine de mânasını tahsis ederek tezayüf denilbilir. Bu takdirde kelimeye yeni bir mâna verilmiş olur. (Ba. **Correlation, relation**).

Delâleti maal vasıf: (Her lâfız bazı mahmûlat ve bazı mevzuata delâlet ettiğinden **Stuart Mill** elfazın bu iki hassasından birine yani mahmulât ve evsafa delâlet etmesine delâleti maal vasıf.. tesmiye etmiştir. Meselâ kuşun bir iskelete, kanatlara ve saireye delâleti maal vasıftır.) (izf - 79) — Bu, evvelce gördüğümüz **comprehension** ile bazan birleşir ve bazan ondan ayrılır. Bu ikincisine bakarak **Notion** kelimesine mefhum denildiğine göre, mufaele babından **mufahe**me olur, mânayı yukarki delâlete tahsis etmek mümkün bulunur. Müşareket mânasile aslına bakarak anlaşmaktan **anlaşkı** diyoruz .— Dk. Ko. Göz önünde tutmamıştır.

Mantık. — Kelimenin lûgat itibarile mânası birlikte olarak kaydü işaret etmektir. **Stuart mill** de bir lâfiz, bir kelime, mantık tâbirile bir had mevcudattan birini yahut bir kaçını bildirir ve bundan başka onun vasıflarını da gösterirse, böylece o vücudun hassaları hakkında bize bir bilgi verirse kendisine **Connotatif** derler. Delâleti bil vasıfta delâleti bizzat ile tekabül vardır. Birincisinde maksat vasfın, ikincisinde zatın ifadesidir. O halde tazammun ile şümule muadil olur. (Beyaz kelimesi Kar, kağıt, dalgaların köpüğü.. gibi bütün beyaz şeylere) zatiyen delâlet eder. Yahut, medreselerin dediği gibi, bunlar beyazlık mahmulünü vasfen delâlet suretile ifade eder) (Mantık Kitap I Fasıl I Bent 3) Bilâkis bir basit ismi hassa veya bir mücerret mahmûle (beyazlık) vasfen gayri dal **(non connotatif)** derler. Binaenaleyh, bir haddin, bir lâfzın vasıflarından bazıları hakkında az çok müphem bir vukufumuz bulunmaması nadiren vuku' bulur) (Mr - 198) — Evvelkisi gibi bunu da görmüştük (Ba. **Connaissance**) — mütercim bu suretle üç kelimeyi ve mânayı şuurla karıştırmıştır.

Bu kelime isimlerle ilgili... isnadî lâfızlara tatbik olunuyordu. Meselâ adil kelimesi insan ve Allah mevzularının vasfen delâleti oluyordu. Çünkü bu mahmul onların gerek zatlarına, gerek sıfatlarına delâlet ettiğinden kendilerinin gayri müfarik lâzımı bulunuyordu. Kelimenin lâtince teşekkül tarzından ve iştikakından gelen bu mâna İngiliz mantıkçısı üzerinde iyi bir iz bırakmamıştır. Çünkü has isimlerde bilvasıf delâletin inkârına kendisini sürüklemiştir. Bunlar muntabık oldukları mevzuun gayrisini ifade etmek, meselâ **Sophronisque Sokratın** babasından başkasına delâlet etmez. Burada delâleti bizzat miyarı sedadın şu tarifine uygun gelmektedir. (Zeyt namında görebildiğimiz bir şahsın zihnimizde hâsıl olan sureti hariçte ancak ol şahsa muntabek olur. Zihnimizde ol surette diğer eşhasın iştirâkini tecviz eylemez) (S. 4) — Burada iştirâk Connoter mastarına uyar görünüyor.

Bu lâfızların iki katlı vazifeleri vardır. İsimlemeğe yararlar. Bir mevzu ile mevzular sınıfına delâlet ederler. Ayni zamanda bir mahmûlü de mutazammın bulunurlar. Binaenaleyh yalnız bir mevzuı (meselâ Sokrat ve Atina) gösteren has isimler, yalnız bir keyfiyeti ifade eden mücerret cinsler (meselâ, fazilet) vasfen dal değildir. Fakat bir müşterek keyfiyetle bir sınıfı gösteren bütün müşahhas ismi cinsler vasfen delâleti haizdir. Bu tâbiri unutulmaktan kurtaran İngiliz mantıkçısı bunu (lisanın mahiyetinde pek ileri temyizlerden birisi) gibi mülâhaza etmiştir. Tariften maksat bir ismin vasfen delâletini göstermektir denilmiştir. Bu da tazammundur. Vasfen delâleti haiz isimlere de tavsifî tabiri tahsis olunmuştur.

Conscience

— Lâ. **Conscientia** — İngilizcesi geçmişti. (Ba. **Champs**), Al. **Bewusstsein ve selbestbewusstsein.** Evvelki si bilgi, şuur — ikincisi kendi kendini bilme — ahlâkta **geweissen** vicdan — Kar. **Şuur:** — (Nebatatın sureti nev'iyesi vardır ki adimüşşuurdur. Yani şuuru katî değildir) ((Hi. III Fasıl IV - 144) — (Mevalidi selâsenin ikincisi nebattır, onun bir şuursuz kuvveti ancak idrak edebiliyordu. VI) — (Her- şuuru vardır. ühmeldir. Bu ı ziyade mü- ı nefsi bizati- şuur tesmiye karışmış ve olmuş olarak 35) — Bunu görmüştük. (Ba. **Aliénation**) — Tü. Anlama, anlayış, fehmu idrâk (kat) — **meş'uriyet.** Evvelkine mastarlık edatı eklemekle kurulmuştur: (Ef'ali iradiyenin vasfı mümeyyizleri meş'uriyet ve mâlûmiyettir.) (Ayni mahal 422) — Dil lüzumsuz yere zorlanmıştır. Şuur maksadı pek âla ifade eder.

İstiş'ar: (Teemmül bir nevi istiş'ar veya idrâki dahilîdir.) (Sai - 257) — **İstiş'ar.** Ar. Yavru anası rahminde tüylenmek — şuar giymek — mütercim der ki esasta istiş'ar kelimesi mecaz olarak derunda izmarı havf mânasına resmolunmuştur. Tasa mânasına müstamel olan iş'ardan me'huzdur. (Kt) — Bunu görmüştük. Ba. **Aperception** — İki kamusun verdiği mâna kıl delâletinden ve iki kullanışın gösterdiği de bilgi mefhumundan, şuurdan gelir. Rahmetli **Sami** bey istimalden zuhul etmiştir.

Zamir: (His ve akıl bizi meyus bırakınca vesaiti ilimden ancak üçüncüsü olan zamire müracaat etmek lâzımdır) (kaf - I - 45) — (Her bir kavim turiki havas ve vesateti kuvvei âkile ile huzur ve gaybette zamair ve ezhanlarında mevcut ve mahzun olan suveri eşyayı hasbet temeddün bir fiili makdur vasıtasiyle keşif ve istikşafa muhtaç oldukları cihetle) (Bg - I - 35) — **Zamir.** Ar. Solmuş üzüm — derunda izmar olunan sırra ve dahili hatıra ıtlak olunur. Derunı kalpte olmakla ve kablel vukuf olmak alâkasına mebni (kt) — Tü. İç, dahil, her şeyin iç yüzü, batın — kalp, yürek, vicdan (kat) — daha ziyade edebî dile aittir.

Hatır : (Her türlü hissiyata iradetle galebe çalarak sefayı hatırı muhafaza etmek.. Filozofların şanından idi). (Kaf - I - 292) — Bu da evvelkisi gibi burada edebî mahiyettedir. (Ba. **Souvénir**).

İdrâk: (Ayniyeti idrâk etmekliğimiz ise nefsi natıkamızın deymumetinden bizi habir eyler) (Mr - 187) — (Bir mevcudi gayri mükemmelin nefsindeki noksanı idrâk eylediğini farz ediniz.) (Fi - 121) — İdrâk ruhî hayatın bir kısmıdır, şuur onun bütünlüğüdür. Kezalik idrâk ayni tercümelerde **Perception** yerinde kullanılmıştır. Burada iki cümlede şuur kelimesi maksadı pek âlâ ifade eder. Bu bakımdan doğru görmüyoruz, musamahalıdır. — İdrâk için (ba. **Aperception**)

İlim: (Yalnız kutsî monadın kendi zatı hakkında ilmi tammı vardır) (Mr - 45) — Şuurda elbette geniş mânasile bir ilimdir. Fakat bu kelimenin ifade ettiği **Science** ve **connaissance**'dan zat ve mahiyet itibariyle farklıdır. Bunlardan birini ötekisi yerinde kullanmak ilmin mümeyyiz vasıfları vazih ve mütemayiz mefhumlara zihni kapamak ve karıştırmaktır.

Vukuf: (Biz bir hatırayı aradığımız vakit onun

Vicdan : (Vicdan kelimesi.. Elsinei nâsta elyevm mütedavil olan tarzı istimale göre en ziyade bir mânayı ahlâkiyi haizdir. Bu kelime hayır ve şerri temyiz için insana mevdu' olan bir hassaya delâlet eder) (Ai - 36) — (İnsan vicdan ile mekândan münezzeh olan ve ona yabancı bulunan bir âlemde yaşar.. Bu âlemi batıniye havas nüfuz edemez. Bunu bilmek tamamiyle enfüsîdir.) (İzm - 44) — Burada ahlâki kelime ruhî mânada kullanılmıştır. Bu bakımdan yanlıştır. — (Vicdanı şuur ile karıştırmamalıdır. Vicdan yalnız bizim ef'alimizle başkalarının ef'alini takdir eder. Şuur şahit, vicdan hâkimdir.) (Fa - 17) — (Hayrı şerden temyiz etmek melekesinin bir ismi mahsusu vardır ki o da vicdandır.) (Sal - 32) — (Kabili terbiye olan kuva neden ibarettir. Bunu bulabilmek için iki vasıta olabilir. Biri çocuğun vicdanına nüfuz ve hulul ile o kuvayı istidat halinde iken bulmak) (Ed) — Bu, eskilerin tabiri ile (Havası bâtine) ile elde olunan bilgidir. (Müşahedat ol kaziyelerdir ki mücerret his ile cezmen hüküm ve tasdik olunur. Bu his.. havası batınadan ise **vicdaniyat** denilir. Kendimizde havfu gazep olduğunu ve karnımızın acıktığını derku iz'an eylediğimiz gibi) (Mi - 107) — **Vicdan,** Ar. Bulmak mânasınadır (Kt) — Bunda kendisine bu gün verdiğimiz mâna yoktur. Bu, daha ziyade şuura uyar — Tü. Bulma, bir şeyi bir halde görme — kalbiyle hissetme, duygu — vecdu hal, istiğrak — İnsanın kalbinde olan bir hissi hafi. İyilik etmekten mütelezziz ve kötülük etmekten muazzep olur. İyiyi kötüden temyiz eder. Bu dördüncü mâna yenidir. İkinci mânadan ahzolunmuştur. (kat).

Vicdan ve şuur kelimeleri hakkında şu mülâhazalarla karşılaşıyoruz : (Vicdan kelimesi.. hayır ve şerri temyiz için insana mevdu 'olan hassaya delâlet eder.. Bu mânaca vicdan yapılması iktiza eden ef'ali bize bildiren bir nasihi mü'temin, yapmış olduğumuz ef'al hakkında hüküm isdar eden bir hakiki mu'temettir. Bazen din ve akide mânasına istimal olunur. Hürriyeti vicdan gibi ki akidei diniyeyi izhar ve ayini diniyeyi icra hürriyeti demektir.

(Vicdanın felsefe ve ulemayi mütekaddimini islâmîyece mânayı istimali başkadır. Onların ıstılahi meşhurunca vicdan nefsi natıkanın kuvayı batınasıdır. Diğer ıstılaha göre herkesin kendi nefsinde vucudunu idrâk ettiği şuurı nefsîyeye de vicdaniyat demişlerdir. Vicdaniyat ilk zikrettiğimiz mânayı meşhura göre doğrudan doğruya nefsi. idrâk ediş gibi sırf aklî şuuna (havfımızı, şehvetimizi, gazabımızı, elemimizi, kudretimizi biliş kabilinden) kuvayı batına denilen âlât vasıtasile idrâk olunan şuuna ıtlâk olunur. Bazı şuunı hassaya vicdaniyat demek doğru ise de, vicdan kelimesi mânayı ilmi tazammun eden **Conscience** kelmesini müfit bir tercüme olmaz. Zira bu ıstılaha göre vicdan nefsi natıka ile kuvayı batına-